

פתיחת הערות הרצי"ה לאגרת תקנה - 1

בעזה ש"י

1א) "...בעידן ריתתא לא הוה פְּעִי רחמי..." (כתובות קו ע"א)
 "...ואמר רבא: האי צורבא מרבנן דרתת- אורייתא הוא דקא מרתחא ליה, שנאמר: 'הלא כה
 דְּבָרִי, פֶּאֶשׁ, נָאֵם ד' (ירמיהו כג, כט)...'' (תענית ד ע"א)

2) "תא שמע: שאלו את רבי יהושע: צרת הבת מהו? אמר להם: מחלוקת. בית שמאי אומרים
 ובית הלל. והלכה כדברי מי? אמר להם: מפני מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים, בין
 שתי מחלוקות גדולות?" (יבמות טו ע"ב)

3) "כתב רבנו יונה (שערי תשובה, ג; יז): מעלות רבות נמסרו לנו בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, מעלת הבחירה [מצוה]
 אחת, שנאמר 'ובחרת בחיים' (דברים ל, יט), ובכל עת שמזדמן לפני האדם איסור או ספק איסור
 והוא פורש- מקיים מצוה עשה זו. ובסוף פרק קמא דקידושין כתב רבנו נסים דמאי דאמרינן
 בכלליה גמרא ספיקא דאורייתא לחומרא- דבר תורה הוא, ולא מדברי סופרים, וכתב שפן דעת
 רש"י, ובתשובה כתב (תשובות הר"ן סי' יג), 'אפילו פְּעִסְקֵי העולם כל המשכיל בוחר לנפשו הדרך
 היותר בטוח, והמשומר מכל נזק ומכשול, ואפילו באפשר רחוק, ועל אחת כמה וכמה שיש לנו
 לעשות כן בדברי התורה והמצוות. עד כאן לשונו" (ספר חרדים, פרק ט, מצוה כ)

3א) "...מאי כי טובים דודיק מייני? כי אתא רב דימי אמר: אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך
 הוא: ריבונו של עולם, ערבים עלי דברי דודיק יותר מְיִינָה של תורה..." (עבודה-זרה לה ע"א)

"מתני' אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך, והיטייתי לקרות כדברי בית שמאי, וסיכנתי בעצמי
 מפני הליסטים. אמרו לו: כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל:
 גמ' חברייא בשם רבי יוחנן: דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים כדברי תורה, 'חיכך כיון
 הטוב'. שמעון בר ווה בשם רבי יוחנן: דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר מדברי
 תורה, 'כי טובים דודיק מייני'. ר' בא בר כהן בשם רבי יודה בן פזי: תדע לך שחביבים דברי סופרים
 מדברי תורה, שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה, ועיי' שעבר על דברי בית
 הלל נתחייב מיתה, עיי' 'פורץ גדר ישכנו נחש'. תני רבי ישמעאל: דברי תורה יש בהן איסור ויש
 בהן היתר, יש בהן קולין ויש בהן חומרים, אבל דברי סופרים כולן חמורין הן. תדע לך שהוא כן,
 דתנינן תמן: האומר אין תפילין, לעבור על דברי תורה, פטור, חמש טוטפות, להוסיף על דברי
 סופרים, חייב. רבי חנניה בריה דרב אדא בשם רבי תנחום בי רבי חייא: חמורים דברי זקנים
 מדברי נביאים..." (ירושלמי ברכות פ"א ה"ד)

5) "...ויש מי שאומר (רז"ה בס' התרומות שער מ"ה), שבזמן הזה, פִּינָן שאין לנו בית דין סמוך,
 שיקדש שנים וְיִמְנָה שמיטים, אין השביעית נוהגת אפילו מדרבנן, ואינה אלא מידת חסידות, והיא
 דעת יחידים..." (שבת הארץ ד, כה)

"...וכן יסוד נטיתם של הראשונים, כהרזייה והראבי"ד, עכ"פ קודם חזרה לפי דעת הרמב"ן, להקל כ"כ בשמיטה בזמן הזה, עד שבאו לדון שאפילו מדרבנן אינה נוהגת, והשיגו מזה על הרי"ף, שהעתיק דיני פרוזבול לחיוב, שהם דנו שאין זה אלא מידת-חסידות..." (שבת הארץ, מבוא, פ"י)

6) "ובתה"ד, בשו"ת ס"י ד"ש, כתב כה"ג על דין שמיטת כספים שהיו נוהגים להקל בלא פרוזבול, שנדחק לישב ע"פ תירוץ הרי"י בחד שינוייה, וז"ל: "אכן אגן אשינוייה דרי"י סמכינן לענין שמיטה, וגדולה מזו אשכחן לגבי כלאים, דנהוג עלמא כרבי יאשיה דאינו חייב עד שזרע חטים ושעורים במפולת יד, וכתב ר"י דאע"ג דאיכא כמה סתמים דלא כרבי יאשיה, מ"מ בדורות אחרונים, בימי רב נחמן בר יצחק, הקילו לנהוג כרבי יאשיה. הא קמן, דאפילו באיסור דאורייתא סמוכים דרי בתראי אחד תנא נגד כמה סתומים, כל שכן במאי דתקון רבנן רק לזכר שביעית, דנוכל לסמוך אחד שינויא דגאון, אע"ג דגאוני קמאי לא בעו לסמוך עליה..." (שבת הארץ, מבוא, פ"י)

9א) "אמרתי: אוי נא לי, כי יסף ד' יגון על מקאבי, יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי" (ירמיה מה, ג)

"...וינרא מנוחה' זו תורה, שנאמר (ירמיה מה) 'יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי'. כי טובי זו תורה, שנאמר (משלי ד) 'כי לקח טוב נתתי לכם'. ויגט שכמו לסבולי עולה של תורה, ויהי למס עובדי 'מס' זו הלכה, כשהיו טועין היו שואלין ומבקשין מידן, שנאמר (שופטים ה) 'ושרי ביששכר עם דבורה ויששכר כן ברק. בעמקי - בעומקה של הלכה - 'שולח ברגליו' " (תנחומא ויחי, יא)

"ונדלתי והוספתי מכל שהיה לפני בירושלם, אף חכמתי עמדה ליי" (קהלת ב, ט)

"ואמר בן הא הא: לפי מה שתצטער בתורה יהיה שכרך, ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בטורח עמל ויראה מן המלמד, אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה. ואמרו בפירוש מאמרו (קהלת ב) 'אף חכמתי עמדה ליי' - 'חכמה שלמדתי באף עמדה ליי. ומפני זה צינה להטיל אימה על התלמידים. ואמרו (כתובות קג) 'זרוק מורא בתלמידים' " (פירוש המשניות לרמב"ם, אבות, סוף פרק ה)

"אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרך רמז 'זאת התורה אדם כי ימות באהלי' - 'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים'. וכן אמר שלמה בחכמתו: 'התרפית ביום צרה צר כחכה' ועוד אמר 'אף חכמתי עמדה ליי', 'חכמה שלמדתי באף היא עמדה ליי. אמרו חכמים: ברית כרותה שכל הגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה הוא משכח, וכל הגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר 'זאת צנועים חכמה'..."

היה יחיד להשיבו בלא דחיית זמן. ואבא על סדר מכתבו.
תמימה מאד אין יפצעו דברי את לבו ומסורה ואיפא מצא שאני רוצה וז"ל
לעקור שהייתי מאי. וכי לא חזרתי כמה פעמים על דברי שהוראת זו היא רק
הוראת שעה. ורק לטו הצורך ההכרחי הגדול. כי חלילה להפיק מצוה גדולה וכלית
למקדשת השמיטה. בלא הכרח גדול הנוגע עד הנפש. בחיי נפש ממש שלא יגיעו
זמן ברעב נפשות רבות מאין עבודה ומחיה. ושלא יהיה יסוד הישוב הקדוש בראשית
צמיחה. אבל בכל עת אשר ימצא ב"ד יפה. שכבר חוטב המצב. ויש יכולת בלא
טמנת לקיים את השביעית כמאמרה בלא שום הפקעה. חלילה חלילה לשלח יד
לקדוש ולהשקיע קדושת הארץ ולהכניס ראש בין הרעים גדולים. ועל יסוד זה מוסבים
כל דברי. בין בעים בין בכתב ובין בדפוס. ואין יאמר עלי שאני רוצה ח"ו לעקור
את השמיטה. ובאמת כל יסוד כונתי גלויה היא לחונן רוחות ב"ה. שהיא רק להק
את כל קדושת ישראל וקדושת אה"ק ובכללה קדושת השמיטה ג"כ. כי אם נתנגד
לחונן במצב החיים של המתישבים בקדש. ולהקל כמה דאפשר ע"פ הוראת
החמקה במקום שאין שום דרך אחר. ועם זה נעדר אותם באהבה להיניחם שדרך
זה דרך דחוק ומסוכן. הוא. ודאי לכל אשר זיק יאת שמים כלבבו להתרחק ממנו
בכל יכלתו. אז רבים ילכו עלינו. לקיים את המצות כמאמרה באהבה. ולא נפגש
נצודים ומשטמות על זרענו. ולא יוכלו לומר לנו שאנו מחריבים את ישוב אה"ק.
וממילא יתעורר החשק ג"כ בלב רבים משלמי אמוני ישראל לבה להתחיל באי.
עו יתשבו בעצמם ממנו. אם יהיה לנו היכולת לקיים את השמיטה כמאמרה הרי
לזרוא וכינו בחלק טוב. שתגנו יושבים באה"ק ומקיימים את המצות החליות בה
ולזרוא מצות שמיטה הכללית. ואם ח"ו יהיה ההכרח גורם שבשנים הראשונות
לישובנו יהיה מוכרחים לסמוך על היתר ההפקעה. הלא גם כזה לא יצאנו מדרך
החזרה. והגנו ככל המון בית ישראל שסומכין בכמה ענינים על החריים של דוחק
ע"מ וזריות הכמים. עד אשר יחויב ד' לנו. ולא נצטרך לבא לידי מדה זו. וע"י
קניי ההתחללות של שלמי אמונים במושבותי. יגדל כח הקדושה. ופוקי העול יהיו
מאמריהם להחביט. וסוף כל סוף יבא הדבר בעה"י בקרוב שישתנה המצב לטובה
ולא יאמרו כלל להוראת שעה זו. אבל ע"י ההכרח והפרסום שהחזיר אין לו
על יסוד. וכל מי שסומך עליו הוא חלילה עברתי. ויצא מן הכלל ד' ישמרו.
מחריטות הדיים של שלמים ויראים לבה לא"י. כאשר כתבו לי מת"ל זה כמה.
כי הענין הגלוי של "הצוותי ברכת" אין אנוהו ראויים עדיין שיתגלה
מנועלי. מפני כמה סיבות. או מפני גפילת הדרך. או מפני הספיקות בענין גוף השמיטה.
וע"מ דרך הטבע אי אפשר לישוב לעמוד בהתחלתו אם לא ימצא איתה דרך של

1 ע"י פמחה ל. וחרגום אוקלוס בראשית כ"ב. 2 ע"י מוכות ק"י הענין ה.
3 ע"י ירבות מ"י. 4 ע"י חריים. פק"א למנן הפנות פתוח כ"י.

היתר לפחות כמה ענינים של שביעית וממילא גורם הדבר שיראים ממעשים לבא.
ובאים ברובם רק ריקים שאינם דואנים כלל על איסור היתר. וממילא מרחיק
כ"כ בחומרתו את קדושת השביעית מהופיע על אה"ק. ואני בנטיית לקולא בתורת
הוראת שעה במקום הכרח גדול. ובהוראות בדרכי נועם עד כמה אני צריכים להשתדל
לצאת ממבוכה זו. ולדרוש את קדושת השביעית כמצותה. בכל כחנו הנני מקרב
ומחזק את קדושת השמיטה באה"ק בעה"י.
ומה שתמה הדרי"ג על מה שכתבתי שנענשו הקולוניסטים. על אשר עברו
על סדרי ההוראה. שעשו מלאכות של תורה בידיהם. הנני בטוח בעה"י שכן הוא
אמת הענין. ואל יבהלני דברי כח"י. שאומר וכי קראים אנוהו ח"ו. לומר שאנו
חוששים רק לדברי תורה ולא לדברי סופרים. הלא כ"כ בעצמו מסיים את הידוע
לכל. שעם כל החומר והחבה היתירה של ד"ס על ד"תא"מ מ"מ כך היא המדה. שספק
דבריהם הוא להקל. ובכלל זה הוא מה שמותר לסמוך בדבריהם בשעת"ד על קטן
כנגד גדול ועל יחיד במקום רבים. כמבואר ב"ד הפוסקים. וזה הטעם כבר מספיק
הוא בענין היתר מספיק בעדם. בענין הוא מספיק כאשר אמרתי כבר. כי אפילו בכל
גוף השמיטה בזה"י לא יוכל שום אדם לכתש שסוגיין דעלמא היא שהיא מדרבנן.
זכות שעכ"פ דעה יחידה נמצאת שהיא בטלה לגמרי בזה"י. שוב אין אנו יכולים
למחות ביד מי שונה היתר. כמו שכתב ה"ה"ד לענין שמיטה כספים. והענין והטעם
אחר. אלא שמפני חומר הענין ביסוד קדושת הארץ אנו צריכים לחוש להסבירים
שהיא מה"י גם בזה"י. ומשו"ה כאשר עכ"פ אחרי ההפקעה. נעשה האיסור יותר
קל מעט. ונכל בשופי לומר שהסומך בשעת הדחוק. על היחיד במקום רבים לא
הפסיד. וכשלא ארצה להכנס בעובי הקורה. לחקור במקורות הענינים. ואומר שאותם
הגדולים שבודרו שחלקו אם יש לסמוך על היתר זה או לא. אף אם נאמר שהרבים
מהם והיתר גדולים שבהם נטו לחומר. והיחידים וקטנים מהם. שסוף כל סוף
ח"י ובעלי הוראת הם. שנטו לקולא בתורת הוראת שעה של שעת הדחוק. מותר אני
לסמוך על היחידים במקום רבים. ועל הקטנים במקום הגדולים. וה"ה במה שנגוע
להקולוניסטים. הנה אף אני הקטן הנני קטן ויחיד. נגד גדולים ורבים שקמו לגמרי
בענין זה. בדאורייתא לא היה להם לסמוך עלי. אבל בדרבנן אם היו עושים כהוראתי
וסמכו עלי הרי היו עושים כתורה. ולא חשיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא. והקב"ה
היה מקיים גם דין זה. שהיא מכלל תורה שבע"פ ודברי סופרים שהם ערבים מד"ת.
ותיה ג"כ מסכים במיד דרבנן על הוראת קטן במקום גדול ויחיד במקום רבים. אבל
כיוון שלא עשו כהוראת. והתירו את הרצועה לגמרי. ע"כ נעשו. וביה במושבות
הסמוכות. שרובם לא פרצו את הגדר. והתנהו ע"פ ההוראה. הצליחו ועשו פרי.
ולא התרחקו ח"י במחשבתם מקדושת אה"ק. והם מצפים שיאר ד' פניו אליהם.
ויזכו לשמור את המצוה כמאמרה בלא הפקעה בעה"י.

1 זאני חמה מאד על הדרי"ג. שכתב שבימי-נעוריי למד מאני מוסר וזריות
2 ע"י עזרהיה ליה. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד.
3 ע"י ש"כ יחיד סוף מ"י דמ"ב.
4 ע"י שבת הארץ פ"ד ה"כ"ה. ושם פ"ב פ"ד ז'
5 ע"י ברכות ה' 8 ע"י עבודה זרה שם. וע"י ירושלמי פ"ב ה"ד.
6 ע"י ע"י י"ט. יתורה.

1/3
1000

וראית יצירתו אינו יודע מה פנא בי מעילת ללמוד ממני אבל אם עונתו הרבתי
 ויני יעזרי ללמוד ממני איה דבר טוב כשיחיתי בחייל איך יעלה על דעתי
 שכנות כאשר זכני השרית להסתופף בקדושת אה"ק יגרע כתי חלילה ולמה לא
 יזון אוזני לכף זכות שודדי ומעשי הנם לא לכבודי חלילה ולא לשום פניה וזה
 שפעולתי כי אם לאהבת השרית ולאהבת תורה ורחמי ישראל ושל ארד"ק.
 ותינו הרבה מאד יגעתי באהתינו עד שהעיר הקבית את רוחי ויכונן את לבבי
 ללמוד בנתיב הקדוש הזאת לקדש שם-שמים ולהב את הנהרה ולומדיה
 על הנהרות ולקרב רבים לחורה ולהרבות עז ואומץ להתישבות עסדי על אדמת
 ערשנו ובעיני בטחתי שלא יפסיד הדי"ג מאומה אם יקיים בי גם כעת אשרי
 הניח שהגדולים נשמעים לקטנים¹⁰ וימצא בחסדי השרית גם צנח לא פחת מאז
 ללמוד איה דברים מסגובי ותנהגתי ולפניו ביה גלוי בור-לכבי ויחזל-נפשי
 לישמו הגדול ועבודתו יתי.
 ומשיב מר לתמה עלי במה שאני מקרב את הכל גם את פושעי-ישראל
 כדי להחזירם בתשובה וכתבתי לו בדמו כונתי שכל מי שהוא מוכשר לעסוק
 בפנימיות דיי-חורה הוא מתמלא יותר מאור-חסד של תורת חסד ועליו החובה
 לעסוק בתיקון נפולם ובקירוב רחוקים (שבלשון חכמי-חסד נקרא זה ג"כ בכלל
 ליקוט ניצוצות-הקדושה מחוץ הקליפות) ומצא בזה מצויה לברכה-המינית שאנו
 מוטללים לעקום ולשררם — ישים נא כ"ג לבו לדברי ואבאר לו לא בלשון
 של סתרי-חורה שחושב מר להיות כבר יודע שאינו יודע בהם אלא בדברים
 פשוטים כאמת אלו ואלו דא"ת.

ידע הד"ג ששני דברים עקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת-ישראל
 וההתקשרות האלהיתנו עמם. הא' הוא סגולה כלומר טבע הקדושה
 שג' גשמת ישראל מירושל אבות. כאמור: "לא בצדקתך וגו'" "רק
 כאבותיך תשק ד' לאהבת אותם ויבחר בזרעם אחריהם" "והייתם לי סגולה מכל
 העמים"¹¹ הסגולה הוא כח קדוש פנימי מונח בטבע-הנפש ברצון ד' כמו טבע
 כל דבר מהמצאותו שאי-אפשר לו להשתנות כלל "כי הוא אמר ויהי" ויעמידם
 לעד לעולם¹². והב' הוא ענין-בחירה זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד-חורה החלק
 של הסגולה הוא הרבה באין ערוך כלל יותר גדול וקדוש מתחלק תלוי בבחירה.
 אלא שברית כרתה היא שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה לפי אה"ת
 המורה שהבחירה מסייעה את גילוייה ע"כ הכל תלוי לפי רוב המעשה וקיומה
 והאמונה ותלמוד-חורה השרית הנחוג בחסדי בכל דור מסוד הוא את סדרי
 והנשות הצריכות להופיע בעולם: לפעמים כח-הבחירה מתגבר וכח-הסגולה עומד
 במצב ההעלם ואינו ניכר ולפעמים כח-הסגולה מתגבר וכח-הבחירה עומד במצב
 והעלם וכל עיקרה של ברית א-בית שאינו פוסק אפילו כשתמה כבר זכות-
 אבותינו הוא בא מצד כח-הסגולה ובעקב-דמשיחא מתגבר ביותר כח-הסגולה

10 ידע הד"ג דיי"ב.
 11 נכתב בכ"ק בא"ל-למד מורכבות יחד ככתב האשורני.
 12 דברים ט ה' — טו' 13 שמות יט ז' 14 ע' נח ישראל למחרת פרק י' יא.
 15 ע' שבת נה' ותוס' ד"ה ישואל קהלת רבה י"ב ז'.

שהוא תוכן וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה כלומר
 לא מצד הבחירה שמיא באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה אלא
 למען שמו המתגלה ע"י זכירת חסדי אבותיו.
 אמנם לפעמים מתגבר הושך כזה שמפסיק את הופעת הסגולה ג"כ אבל זה
 בפועל ובצפיות-הל' כמו המינים שמשפוש הרמבים בתי תפלה שהיו מצירים
 לישראל וגם זה היה קשה לחמנים מאד לתקן ע"י הכיין רבן גמליאל: "כלום יש
 אדם שירדע לחזק ברבת המינים"¹³ והוצרך לתקן דוקא שמואל הקטן שהיה
 נקי מכל מדה של שנאה כמו שהיה מרגלא בפומיה: "בנפול אויבך אל תשמח"¹⁴ כדי
 שיכוין ביסוד הברכה דוקא על אותם שכבר אבדו את הסגולה כולה וזכורנו נמרו
 גשמות רבות שאע"פ שהן שפלות מאד בענין-הבחירה וע"כ הם נגיעים במעשים
 רעים רבים וברעות רעות מאד ד' ישמרנו י"מ אור-הסגולה מאיר בהם וע"כ הם
 מחככים מאד את כללות ישראל והושקים בא"י ובכמה דברים טובים ויקרים מהמדות.
 שהם באים מסגולת ישראל כטבע-נפשם הם מצוינים בהם ונשמות כאלה אם
 יודק לקרב אותם מל שאין בו דעה עמוקה של טבעת-עין לדעת לחלק בין הצד
 הסגולי הפנימי הקדוש שבהם ובין הצד החיצוי המקולקל שבהם שהוא מקיף את
 נפשם כחוחים וקוצים הסוככים שושניה הוא יוכל להתקלקל הרבה ת"ו וללמוד
 במעשיהם ולהדבק בצד הרע שבהם וישל התרחקות כדי שלא יבולע לוי אבל
 לבלבו רצון זה ומחשבה זו של שנאה וישל התרחקות כדי שלא יבולע לוי אבל
 מל שהוא תמיד שקוע ברעיונו בהסתמלות פנימית באור תורה וקדושה ויראה עילאה
 מצד רוממות רבון כל העולמים זיי החיים ב"ה ולא ת"ו ביראה מתאה לברת מצד
 עונשי עוה"ז או עונשי עוה"ב — שהיא יראה היצונית¹⁵ שאסור לת"ו העוסקים
 בזוי-חורה בהנהג פנימית להרבות בה רק לקחת ממנה מעט כדי ליסר את הווד
 ונטייתו תגשות במדות רעות והכוננות מגנות ת"ו אבל העיקר ציין להיות הלב
 מלא אהבה קדושה ויראה עילונה מסוד קדושים כיראת מלאכי-מעלה גבורי-כח
 עושי דבר-שם — ת"ח כאלה הם מכירים בטבעם את טבע הסגולה הפנימית ויודעים
 להפריד ממנה בדבקות-מתשבתם את הקליפה הבחירית והם הייבים ומחזירים ע"י
 לקרב פושעים כאלה שסגולה פנימית יש להם כדי לעורר יותר ויותר את כח
 הטוב הצפון בהם עד שיתגבר לגמרי על הרע הבחירי ויבני אותו ופעולת חכמים
 לוקחי נפשתיש כאלה אינה חורה ריקם בשום פעם: לפעמים פעילותיהם גראות
 כוליה ע"י מה שהמקורבים מהם מטיבים את מעשיהם ומישרים את דעותיהם ויותר
 כפועל ולפעמים נכנס רק גרעין פנימי בהם וכבר בטוחים הם שלא יפסרו מן
 העולם בלא תשובה ואפילו אם חלילה יהיה תלושפע כ"כ גרוע עד שהוא בעצמו לא יזכה

עושה דבר-שם — ת"ח כאלה הם מכירים בטבעם את טבע הסגולה הפנימית ויודעים
 להפריד ממנה בדבקות-מתשבתם את הקליפה הבחירית והם הייבים ומחזירים ע"י
 לקרב פושעים כאלה שסגולה פנימית יש להם כדי לעורר יותר ויותר את כח
 הטוב הצפון בהם עד שיתגבר לגמרי על הרע הבחירי ויבני אותו ופעולת חכמים
 לוקחי נפשתיש כאלה אינה חורה ריקם בשום פעם: לפעמים פעילותיהם גראות
 כוליה ע"י מה שהמקורבים מהם מטיבים את מעשיהם ומישרים את דעותיהם ויותר
 כפועל ולפעמים נכנס רק גרעין פנימי בהם וכבר בטוחים הם שלא יפסרו מן
 העולם בלא תשובה ואפילו אם חלילה יהיה תלושפע כ"כ גרוע עד שהוא בעצמו לא יזכה

16 ע' צוה"ק ד' למוה"ל פ' בא ותיבות עולם נתיב נמלות חסדים פ' ט'
 17 ע"ב ד"ה' 18 ברכות כז'
 19 אבות ס"ד ט"ב.
 20 ע' הקדמת הווד י"ו: היקונות-חז' ל' ולג' שליה עשרה מאמרות מאמר ג' ד'
 מסל ישרים פ' כ"ו.
 21 תהלים קג ל' ותי שבת פח: אבות ד"ו נתי פ' לא ד"ה.
 22 ע' משל י"א ל' וסם בהג"ה.